

УДК 378.147

Саєнко Н.С.*

РОЗВИТОК ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА ОСНОВІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОСТІ

У статті розглядається гуманізація та гуманітаризація вищої технічної освіти як важливий інструмент полікультурного розвитку студентів, аналізуються два типи культури: природничо-технічна і гуманітарна, доводиться необхідність побудови навчального процесу з іноземних мов на міждисциплінарному підході, який дозволяє поєднати лінгвістичну, професійну, комп'ютерну і культурну спрямованість навчання

Ключові слова: міждисциплінарна освіта, матеріальні й культурні цінності, творчі навички, пізнавальні процеси, іноземна мова професійного спрямування

Вища освіта країни може розглядатися як найважливіший ресурс її інноваційного розвитку. Основним капіталом суспільства стають нові знання, джерелом яких виступає інтелектуальна активність особистості, під якою розуміють здатність акумулювати і креативно переробляти великі обсяги інформації. Завдання вищої освіти в такому суспільстві полягає у підготовці високопрофесійних фахівців, здатних генерувати нові ідеї та продукувати конкурентоспроможні інтелектуальні продукти. Зростання сучасної науки відбувається здебільшого за рахунок міжгалузевих здобутків, що потребує мультипредметних знань і навичок. Ефективність міждисциплінарної освіти у вищій технічній школі в свою чергу залежить від успішності планомірного формування полікультурних особистостей майбутніх інженерів. Природничо-технічна і гуманітарна культури виступають двома складовими загальної культури людства, і жодна з них не може повноцінно існувати без іншої або бути вищою за іншу.

У наукових дослідженнях існує багато визначень культури (Е.Сепір, К.Уінслер, Т.Карвер У.Томас, У.Саммер, А.Келлер, Р.Бенедикт, К.Янг, Р.Лінтон, П.Сорокін, Г.Беккер та ін.). Американські вчені А.Кребер і К.Клакхон ще у 1952 році навели більше 150 дефініцій для різнобічної характеристики даного поняття. Відомо, що культура являє собою сукупність створених людиною матеріальних і духовних цінностей, також культурою є людська здатність такі цінності продукувати, використовувати, передавати від покоління до покоління за допомогою каналів соціальної інформації, що сприяє збереженню суспільства. Основними культурними цінностями вважаються здатність до свідомості, мови, пошуку істини, створення добра, сприйняття краси, до духовно-практичної діяльності, соціальної та науково-технічної творчості. Існують різні аспекти розгляду культури:

- за носієм: культура людства, молодіжна, міська та ін.
- за походженням: а) народна – медицина, релігія, архітектура, мова, педагогіка; б) професійна;
- за характером: загальна або спеціалізована;
- за впливом на людину: прогресивна або реакційна;
- за змістом: а) матеріальна – культура виробництва, техніки, побуту; б) духовна – цінності, норми, особистість.

У літературі часто наводиться спрощене трактування культури як всього, що створено людиною на додаток до природного світу на основі останнього. Подвійність світу культури є підставою для виникнення двох типів культур: природничо-технічної та гуманітарної.

Детальний аналіз цих двох культур у їх взаємозв'язку проведено Шубінім В.І. та Пашковим Ф.Є. [1]. Вчені характеризують сферу існування і прояв гуманітарної культури як:

- збереження цінностей, орієнтованих на розвиток і саморозвиток людини;
- здатність до саморозвитку, самовдосконалення людини шляхом формування громадянських якостей, моральних і правових норм, естетичних смаків, інтелектуальних і пізнавальних здібностей;

* © Саєнко Н.С., 2012

- вдосконалення міжособових відношень, гуманізація всього соціального середовища;
- формування людини-творця, яка має зрілий світогляд і створює матеріальні й духовні цінності, тобто сприяє соціальному прогресу.

Негативними ознаками гуманітарної культури вважається дефіцит об'єктивних оцінок, нерідко зневажливе ставлення до символічної мови і сучасних машинних технологій.

На відміну від цього природничо-технічна культура зорієнтована не на внутрішню, а на зовнішню діяльність людини, на пізнання і перетворення природного середовища, об'єктів природи, а саме, матерії й енергії в об'єкти людських потреб.

Шубіну В.І. і Пашкову Ф.Є. належить найбільш влучне і чітке визначення природничо-технічної культури як сукупності знань і вмінь, методів і прийомів, теоретичних принципів і емпіричних процедур, які формують дискурсивний стиль мислення і сприяють отриманню істинної інформації про об'єкт, тобто природу в широкому сенсі [1, с. 45]. Ознаки такої культури: а) володіння математичним апаратом; б) чіткість побудови знань; в) точний розрахунок; г) наявність логічно виведених посилок; д) оперування ідеалізованими об'єктами; е) орієнтація на формалізовані мови.

Негативними ознаками даної культури вчені вважають:

- деяку зневагу до моральних, естетичних, релігійних та інших духовних цінностей;
- агресивне відношення до гуманітарних дисциплін як неточних і неповноцінних;
- намагання підкорити природу із шкідливими наслідками для людського існування;
- не виправдане переоцінювання ролі науки і техніки в особистому й суспільному житті, що призводить до технократичного світогляду, тобто культу техніки, сприйняття технічного прогресу як сенсу людської історії.

Слід зазначити, що існує ціла низка проблем, в яких дві культури перетинаються. Природничі пошуки нерідко межують з проблемами соціального і етичного характеру. Спільними також є проблеми екології, антропосоціогенезу, генної інженерії.

Усвідомлення в кінці ХХ століття деструктивного впливу означених недоліків на цивілізацію, який проявився у відчуженні науково-технічного прогресу від культурних цінностей, дегуманізації інженерної діяльності, поширення сциєнтизму і технократизму, актуалізувало необхідність гуманізації технічного прогресу, гармонічного поєднання гуманітарної та природничо-технічної культур. Відповідно, першочерговим стає завдання гуманізації й гуманітаризації інженерної освіти шляхом пошуку можливостей і засобів гуманітарної трансформації загальнонаукових і загальнотехнічних дисциплін. Пріоритетом такої освіти стає особистість студента з його внутрішнім потенціалом і ціннісною парадигмою.

Це повністю узгоджується із аксіоматичною тезою про те, що освіта означає розвиток особистості, а навчання, в тому числі професійне, – засіб досягнення такої мети. Студент з об'єкта навчального процесу, реципієнта суми інформації й знань перетворюється на суб'єкт навчальної діяльності, і разом з викладачем утворює сукупний суб'єкт навчання.

Необхідність розвитку здібності оперувати різними типами знань, сформованими на основі різних типів культур, вимагає побудови навчального процесу на принципі міждисциплінарної конвергенції та інтеграції різних галузей знань, що передбачає узгодження об'єктів і цілей навчання. Для природничих і технічних наук об'єктом виступає природа, а ціль полягає в отриманні об'єктивних знань, які реалізуються в новій техніці й технологіях. В гуманітарних науках об'єктом є людина в усіх її проявах і складностях, а мета полягає в створенні культурних цінностей, нових цілей і смислів людського існування [1]. Це висуває перед вищою технічною школою завдання формування глобальної науково-освітньої сфери та ідеології міждисциплінарності, яка націлює на вивчення проблем, а не предметів, а відтак, потребує зближення методологічних підходів в галузі природничих і гуманітарних знань.

Під міждисциплінарністю в науці розуміють осмислення, яке відбувається за межами конкретної певної наукової дисципліни, і яке може проявлятися: в постановці проблем, в підходах до їх вирішення, в розвитку теорій, виявленні зв'язків між ними, формуванні нових

дисциплін тощо. Відомі три класичні варіанти розуміння міждисциплінарності та міждисциплінарного підходу: 1) використання мови опису однієї галузі для опису іншої галузі; 2) використання різних мов для опису різних частин складного комплексу; 3) створення нового синтезу, який відкриває нову реальність. Для цього використовується нова мова і це є випадок створення нової дисципліни. Можливі різні види міждисциплінарних зв'язків: а) за спільністю фізичного підходу і математичного апарату; б) за спільністю наукових фактів, що стосуються одного й того ж об'єкта; в) за спільністю методологічних підходів і логіко-семантичного аналізу.

Міждисциплінарні зв'язки лежать в основі вирішення протиріччя між розрізненим засвоєнням знань і необхідністю їх інтеграції, комплексного застосування на практиці, трудової діяльності та життя людини. Саме комплексне застосування знань різних предметних галузей виступає закономірністю сучасного виробництва, покликаною вирішувати складні технологічні завдання. Вміння комплексного використання знань, їх синтезу, переносу ідей і методів з однієї науки в іншу лежить в основі творчого підходу до будь-якої діяльності людини. Розвиток таких вмінь і знань розглядається як одна з основних задач вищої технічної школи, що висувається відповідно до тенденцій інтеграції в науці і практиці та може бути вирішена на базі міжпредметних зв'язків. В наукових дослідженнях детально розглядалися педагогічні, загальнодидактичні та психологічні умови формування наукових понять на міждисциплінарній основі, зокрема Н.І.Резник наводить такі [2]:

- узгодження в часі вивчення окремих навчальних дисциплін, за яким кожна з них спирається на попередню понятійну базу і готує студентів до успішного засвоєння понять наступної дисципліни;
- необхідність забезпечення наступності і безперервності в розвитку понять; поняття, які є загальними для низки дисциплін, мають постійно розвиватися від дисципліни до дисципліни, наповнюватися новим змістом, збагачуватися новими зв'язками;
- подібність в інтерпретації загальнонаукових понять;
- виключення дублювання понять під час вивчення різних дисциплін;
- здійснення спільного підходу до розкриття однакових класів понять.

Міждисциплінарність може розглядатися як основний принцип навчання іншомовного спілкування в технічних університетах. Філологічна природа дисципліни «іноземна мова» зумовлює необхідність розгляду міждисциплінарності в контексті таких наук, як когнітивна лінгвістика і когнітивна психологія, етнопсихолінгвістики і етнопсихологія, семіосоціопсихологія, стилістика і інтерпретація тексту, семіотика, літературознавство, лінгвокраїнознавство, лінгвокультурологія. Міждисциплінарні дослідження такого спрямування дозволяють вирішити низку важливих питань методики викладання іноземних мов для професійних цілей, формування полікультурної мовної особистості, а саме: (1) аналіз пізнавальних процесів в різноманітних сторонах спілкування – комунікації, інтеракції, перцепції; (2) роль емоційних і мотиваційних факторів в пізнавальних процесах; (3) виявлення зв'язку між пізнанням, спілкуванням та іншими видами людської діяльності; (4) визначення функцій мови в пізнавальному процесі; (5) опис ролі спілкування у формуванні концептуальної та мовної картин світу; (6) виділення проблеми соціальної інтеракції і перцепції в процесі формування вмінь іншомовного міжкультурного спілкування [3, с. 16].

З іншого боку, професійне спрямування іншомовної освіти актуалізує розуміння міждисциплінарності як зв'язок з технічними науками, які формують понятійну базу спеціальності студентів. В наш час міжпредметні зв'язки природничих, технічних і гуманітарних дисциплін не сформовані, вузька спрямованість освіти позначилась на тому, що система знань, вмінь і навичок студентів представляє набір слабо зв'язаних між собою відомостей про людину, суспільство й природу, які так само слабо використовуються студентами на практиці, в самостійному пошуку знань, саморозвитку. Міждисциплінарна освіта здатна надати творчий характер навчанню майбутніх інженерів, розвивати у них здатності мислити

і структурувати інваріанти знань на відміну від формального запам'ятовування окремих формул, схем, фактів і положень, які самі по собі мають незначну пізнавальну цінність. В цьому аспекті міждисциплінарність невіддільна від проблеми гуманізації та гуманітаризації вищої технічної освіти.

Гуманітаризація технічної освіти передбачає не тільки розширення номенклатури дисциплін гуманітарного циклу, а й збагачення природничих і технічних дисциплін матеріалом, що розкриває боротьбу наукових ідей, людські долі видатних вчених, залежність соціально-економічного і науково-технічного прогресу від особистісних, моральних якостей людини, її творчих здібностей. Навчання на основі міждисциплінарного підходу сприяє формуванню у студентів глобалізації й нестандартності мислення, здатності вирішувати комплексні проблеми, що виникають на межі різних галузей, бачити взаємозв'язок фундаментальних досліджень, технологій і вимог виробництва й суспільства, вміти оцінити ефективність новітніх ідей, організувати їх практичну реалізацію. На думку багатьох вчених, сучасний технічний університет має стати гуманітарно-технічним, тобто університетом єдиної культури людства. На основі зближення інженерної і гуманітарної діяльності мають сформуватися нові відношення людини з навколишнім світом, суспільством; зближення біології та техніки, живого й неживого, духовного й матеріального. Серед критеріїв гуманізації освіти вчені виділяють: а) оволодіння загальнолюдськими цінностями і способами діяльності, які закладені в гуманітарних знаннях і культурі; б) обов'язкова наявність поглибленої мовної підготовки, що означає виведення лінгвістичного модулю на рівень пріоритетності загального комплексу гуманітаризації. Вивчення іноземної мови, як наскрізна іншомовна підготовка, обов'язкове на всіх етапах навчання в технічному університеті. На початкових курсах бакалаврату – це загальнотехнічна іноземна мова. На старших курсах бакалаврату, коли студенти починають поглиблено вивчати спеціальність рідною мовою, це – іноземна мова професійного спрямування. На рівні магістратури – іноземна мова для науковців.

Гуманістична спрямованість змісту освіти включає компоненти, необхідні для розвитку особистості: а) аксіологічний, який допомагає студентам обирати особистісно значущу систему ціннісних критеріїв; б) когнітивний, який забезпечує студентів науковими знаннями про людину, культуру, історію, природу, ноосферу як основу духовного розвитку; в) діяльнісно-творчий, який сприяє формуванню і розвитку у студентів творчих здібностей, необхідних для професійної, наукової та інших видів діяльності; г) особистісний, який забезпечує розвиток рефлексії, самопізнання, саморегуляції, самовизначення, самовдосконалення і формування життєвої позиції.

В іншомовній підготовці студентів технічних спеціальностей реалізується практична мета, яка полягає в навчанні іншомовного спілкування, а також освітні та виховні цілі. Освітні цілі досягаються завдяки гуманізації й гуманітаризації технічної освіти і спрямовані на розширення світогляду студентів, підвищення рівня їх загальної культури, культури мислення, спілкування і мовлення, а також розвиток навчально-пізнавальної компетентності й формування стійкої позитивної мотивації до вивчення іноземної мови в умовах технічного університету. Головні напрямки виховної роботи включають розвиток налаштованості на ефективні міжкультурні зв'язки, готовності гідно представляти свою країну в міжнародному середовищі. Найбільш дієвим шляхом вирішення таких задач в межах занять з іноземної мови виступає формування у студентів практичних навичок міжкультурної комунікації на основі міжпредметних зв'язків з іншими курсами, що вивчаються. Як приклад можна навести базовані на міждисциплінарному підході курси навчання іноземних мов магістрів технічних спеціальностей, які паралельно впроваджуються в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» і Санкт-Петербурзькому державному політехнічному університеті. Одним із завдань курсу визначений розвиток текстологічного спрямування, компонентом якого є аналіз наукового дискурсу, що включає оцінку його екстралінгвістичних факторів і адресності на спеціально підібраних прикладах дискурсів з історії науки і наукознавства, наприклад, промов лауреатів Нобелівської премії. Такі виступи, представлені у відео і аудіо форматах,

є корисним матеріалом для аудиторного обговорення наукового дискурсу в жанрі публіцистичного виступу, що важливо для формування комунікативної компетенції не лише іноземною, а й рідною мовою. Таке ж значення мають інші види роботи на мовному занятті: реферування і анутовання наукового дискурсу із спеціальності, реферативний переклад, письмові огляди іншомовної фахової літератури.

Таким чином, на основі міждисциплінарних зв'язків викладачі іноземних мов і технічних базових предметів, мають можливість здійснювати однаковий підхід до рішення спільних навчальних задач. Широке впровадження інформаційних і комп'ютерних технологій в умовах міждисциплінарного навчання сприяє прискоренню розвитку когнітивних можливостей і концептуального мислення студентів, формуванню у них мультипредметних знань і дослідницьких навичок, озброєнню їх мобільним інформаційним багажем, що є запорукою постійного професійного вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Шубин В.И., Пашков Ф. Е. Культура. Техника. Образование. Учебное пособие для технических университетов. Днепропетровск : «Днипро», 1999. – 52 с.
2. Гусинский Э.Н. Построение теории образования на основе междисциплинарного системного подхода. – М. : Высш.шк., 1994. – 184 с.
3. Андронкина Н.М. Когнитивно-деятельностный подход к формированию лингвосоциокультурной компетенции в обучении немецкому языку студентов языкового вуза. Автореферат дис... докт. пед. наук 13.00.02, Санкт-Петербург, 2009. – 50 с.

The paper presents the humanization of higher technical education as the important means of students' poly-cultural development, describes two types of culture: technical and humanitarian, discusses the necessity of the interdisciplinary approach in teaching foreign languages which combines linguistic, professional, computer and cultural orientations

Key words: *interdisciplinary education, material and cultural values, creative habits and skills, cognitive processes, foreign language for specific purposes*

УДК 378.016: 811.124: 37.015.3

Сторчова Т. В.*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНИ СТУДЕНТАМ-ГЕРМАНІСТАМ

У статті розглянуто когнітивну сферу особистості студента-германіста у процесі формування лінгвістичної компетенції засобами латини у межах свідомо-зіставного методу. Досліджено засвоєння як процес та результат учіння латинської мови, визначено безпосередні та опосередковані інтереси, особистісно-пізнавальні мотиви до вивчення мови.

Ключові слова: *лінгвістична компетенція, засвоєння (сприймання, пам'ять, мислення; знання, навички), трансференція та інтерференція, інтереси, мотиви.*

Свідомо-зіставний метод на відміну перекладним методам у викладанні латинської мови (ЛМ) є найбільш ефективним з точки зору реалізації освітньої, виховної та практичної цілі навчання дисципліни на факультетах іноземної філології. Когнітивна сфера студента-германіста у межах свідомо-зіставного методу викладання латини має принципове навантаження, оскільки важливим на основі зіставлення різних мовних характеристик постає осмислення правила дії, а не механічне вироблення навички, усвідомлене, а не інтуїтивно-чуттєве оволо-

* © Сторчова Т. В., 2012